

Ombyggnad av elnät i Östra Skrukeby

RAÄ 7, 8, 21, 46, 111, 126 m fl
Skvällinge 1:1, Skrukeby Lundby 3:3, Skrukeby Hageby 1:1 m fl
Östra Skrukeby socken
Linköping kommun
Östergötlands län

Erika Räf

Ombyggnad av elnät i Östra Skrukeby

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Syfte och frågeställning	6
Metod och resultat	6
Schaktkontroll vid Skvällinge	6
Schaktning intill stensträngar vid Hageby	6
Referenser	12
Tekniska uppgifter	13
 Bilaga 1. ¹⁴ C-kalibrering	 14
Bilaga 2. Ritningar	15

Omslagsbild: Ungdjur i en hage vid Skvällinge, där ett gravfält och en stensträng (RAÄ 7:1 – 2, Östra Skrukeby sn) också är belägna. Stensträngen syns till höger om djuren. Några gravar skymtar i bakgrunden. Mot väster. Foto: Erika Räf, Östergötlands museum

Ö S T E R G Ö T L A N D S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandsmuseum.se • www.ostergotlandsmuseum.se

Sammanfattning

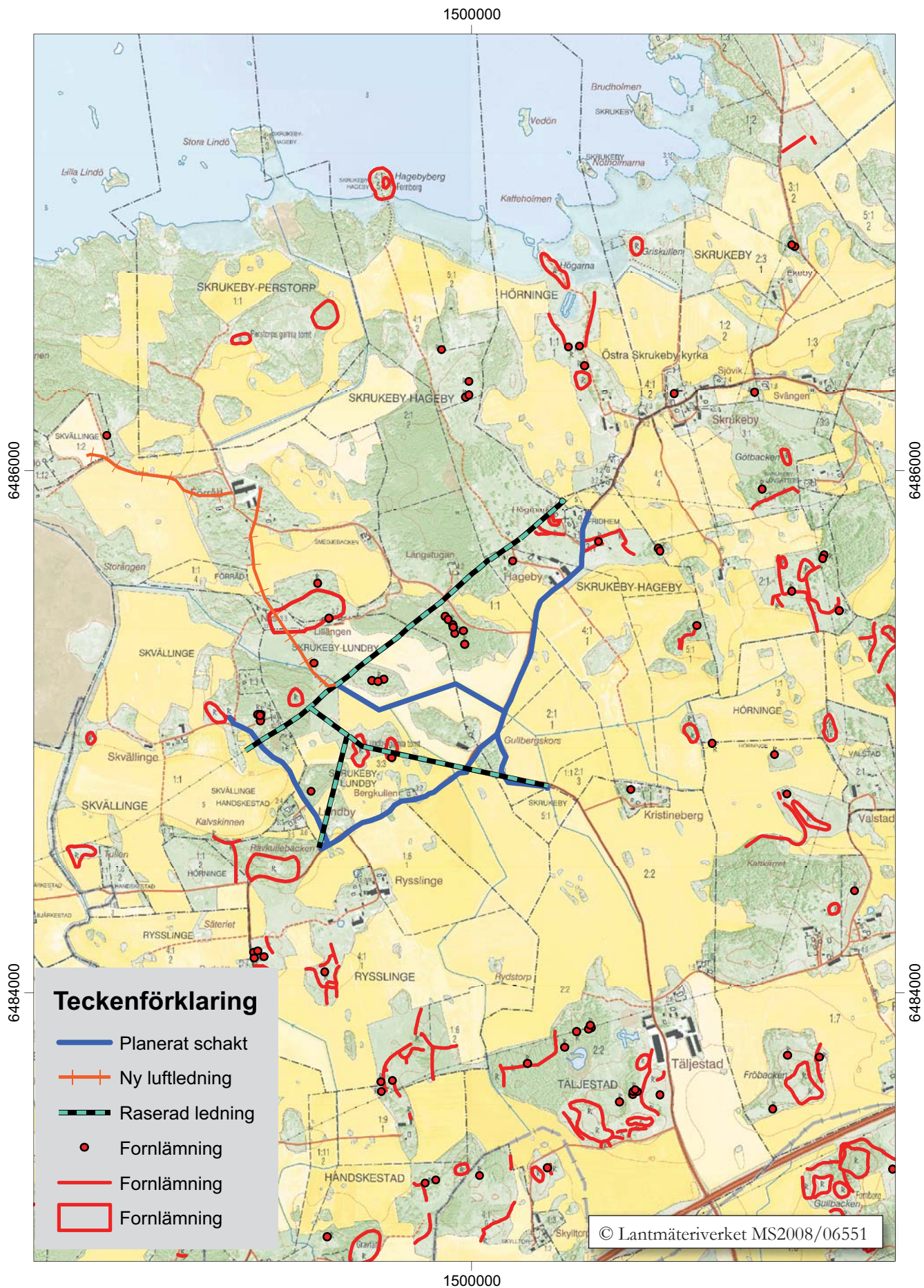
Östergötlands museum utförde under senhösten 2010 och vintern 2011 en arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll i samband med ombyggnad av elnät i Östra Skrukeby socken, nordost om Linköping, Östergötlands län.

Ombyggnaden omfattade schaktning för jordkabel, rasering av luftledning, ny luftledning samt schaktning för två nya transformatorstationer. Sammanlagt ingick 7 300 löpmeter elledningar i exploateringen.

Samtliga sträckor besiktigades. Därefter utfördes sökschaktsgrävning i samband med kabelschaktningen inom fastigheterna Skvällinge 1:1 och Skrukeby-Hageby 3.1. Ett kolprov från en hård i schaktet i Skvällinge gav en datering till yngre romersk järnålder. Dateringen indikerar att Skvällinge by kan ha en lång kontinuitet som boplatz – från romersk järnålder, yngre järnålder och medeltid, fram till dagens bebyggelse.

Erika Räf
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan (8F7j, 8G7a) med aktuella ombyggnader av elnät, inklusive planerade schaktningar för jordkabel samt fornlämningar markerade. Skala 1:20 000

Inledning

Östergötlands museum utförde under senhösten 2010 och vintern 2011 en arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll i samband med ombyggnad av elnät i Östra Skrukeby socken, nordost om Linköping, Östergötlands län.

Ombyggnaden omfattade schaktning för jordkabel, rasing av luftledning, ny luftledning samt schaktning för två nya transformatorstationer. Sträckan för schaktningsarbetet var ca 3 400 meter. Den aktuella raseringssträckan var ca 3 000 m. En ny luftledning på ca 900 meter ingick också i arbetet. Förundersökningen utfördes efter beslut från Länsstyrelsen Östergötland. Uppdragsgivare var Utsikt Nät AB, som även står för de arkeologiska kostnaderna. Projektledare var antikvarie Erika Räf, som även har skrivit rapporten.

Områdesbeskrivning

Arbetet utfördes i Östra Skrukeby socken, i nordöstra delen av Linköpings kommun. Socknen ligger i ett småbrutet jordbrukslandskap söder om Roxen, och är mycket rikt på fornlämningar. Det fanns därför en risk att flera förhistoriska gravar och gravfält, stensträngssystem, fossil åkermark m m kunde beröras av ombyggnationen.

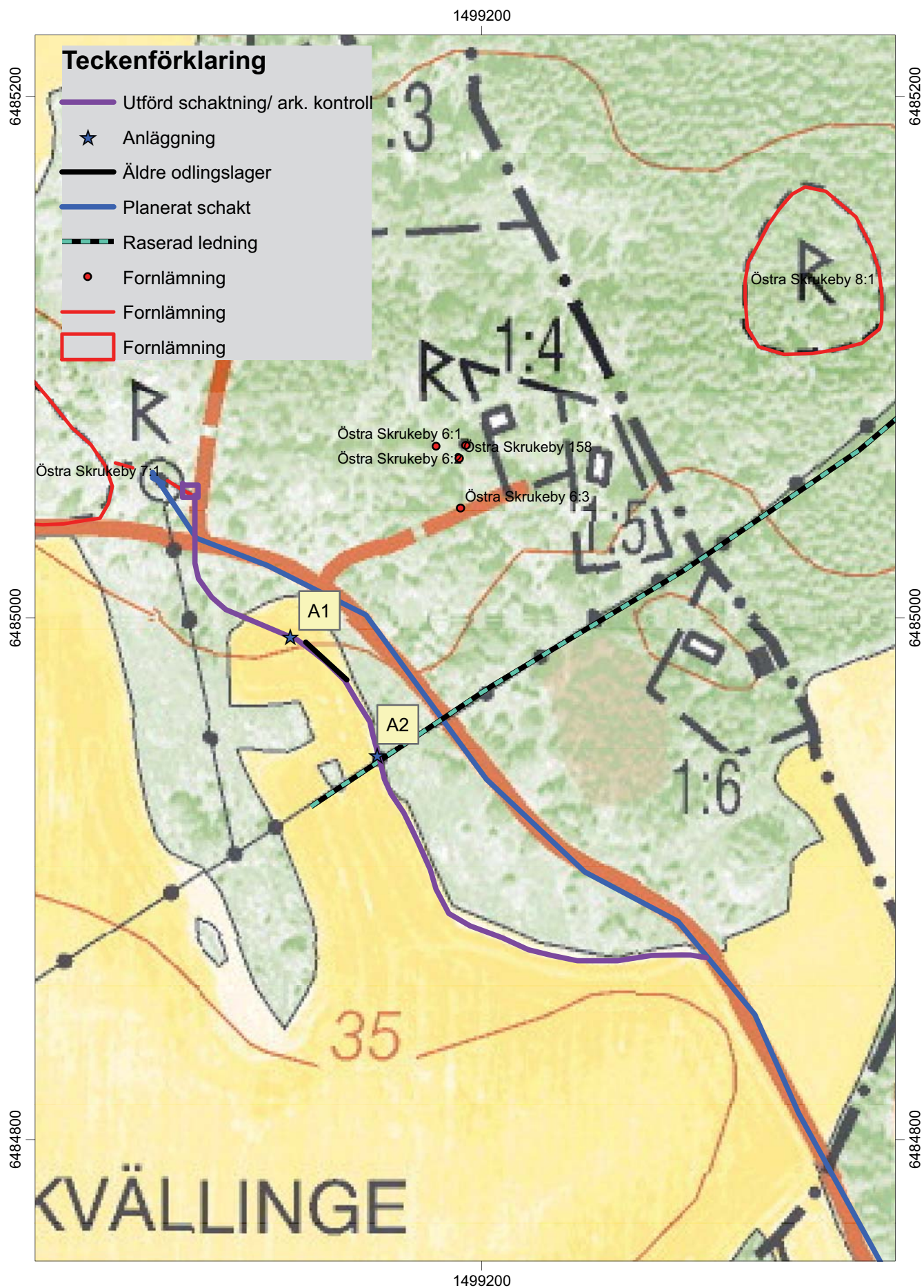
Schaktet för jordkabeln planerades bl a att dras i direkt anslutning till RAÄ 7:1 – 2, gravfält och stensträng. Fornlämningarna är belägna i hagmark inom fastigheten Skvällinge 1:1. Gravfältet RAÄ 7:1 består av sju fornlämningar: en hög och sex rundastensättningar, de senare är mellan sex och elva meter i diameter. Den största av stensättningarna är höglignande med välvd form. Gravtyperna samt läget intill Skvällinge äldre bytomt (se fig 9) talar för att det rör sig om ett bygravfält från yngre järnålder. Även namnet Skvällinge, dokumenterat första gången 1358; j skvällinge (www.sofi.se) pekar på en ansevärd ålder för bebyggelsen.

Stensträngen, RAÄ 7:2 är ca 80 meter lång och sträcker sig från gravfältets östra kant, vidare åt östsydöst. Den del av stensträngen som ligger inom och väster om gravfältet är mycket otydlig och kan ha skadats vid gravarnas anläggande (FMIS, Ö Skrukeby sn). Om så är fallet bör stensträngen vara äldre än gravfältet.

Kabelschaktning skulle också utföras omedelbart intill RAÄ 46:1- 3, som består av en hög och ett stensträngssystem inom fastigheten Skrukeby-Hageby 3:1. Vid en tidigare arkeologisk förundersökning, också i samband med kabelschaktning påträffades kolsplitter och bränd lera vid en av de stensträngar som ingår i systemet (FMIS; ref till Stålbom, dnr 4038/90).

Figur 3. Landskapet söder om Roxen är omväxlande, med steniga beteshagar och skogspartier omgivna av mer låglänt åkermark. Ungdjur i en hage vid Skvällinge. I b i förgrunden syns en stensträng, RAÄ 7:2. Mot V. Foto: Erika Räf, Östergötlands museum

Figur 4. Skvällinge 1:1. Fornlämningar, planerad och utförd schaktsträcka, plats för ny transformator samt läge för anläggningar och äldre odlingshorisont. Skala 1:2000.

Även en ombyggnation av en luftledning kunde beröra fornlämningar. Den aktuella luftledningen går ca 200 m norr om RAÄ 156 och 157, ett område med fossil åkermark och husgrunder (se även Elfstrand 2007). Det fanns också en risk att fornlämningar kunde bli skadade vid körning och markarbeten, i samband med raseringar av luftledningar. Det gällde främst ledningsraseringar i närheten av RAÄ 8 och RAÄ 21 (gravfält), RAÄ 111 (stensättning), RAÄ 126 (hågnadssystem) och RAÄ 144 (bytomt).

Syfte och frågeställning

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var primärt att styra markgreppet så att fast fornlämning skadades så lite som möjligt av det planerade arbetsföretaget och om möjligt justera kabelsträckan så att inte fornlämningar berördes. Gick inte detta skulle de fornlämningar som framkom vid schaktningen undersökas, dokumenteras samt om möjligt dateras.

Det planerade raseringsarbetet berörde även flera fornlämningar. Rasering av ledningsstolpar innebär normalt körning med maskin. För att inte skada fornlämningar vid raseringen av ledningsstolpar skulle anvisningar av lämpliga körvägar ges.

Sammantaget skedde arbetsföretaget i en fornlämningstät miljö. Till undersökningen som helhet kunde därför följande frågeställning knytas:

- Finns det eventuella dolda fornlämningar och vilken relation har i så fall dessa till de kända fornlämningarna i området?

Metod och resultat

Samtliga schaktsträckor besiktigades av undertecknad, tillsammans med ansvarig projektör och/eller grävmaskinist. Till största delen skulle de nya ledningsschakten grävas i vägbank eller i låglänt åkermark och krävde därför inga ytterligare arkeologiska insatser.

Även de sträckor där ledningsstolpar och/eller ledningar skulle raderas, samt de sträckor där nya luftledningar skulle byggas, kontrollerades tillsammans med ansvarig arbetsledare. På två delsträckor gavs anvisningar för lämplig körväg vid raseringarna. Det gällde dels luftledningarna över Lundby gamla tomt (RAÄ 144) och den intilliggande stensättningen (RAÄ 111) inom fastigheten Skrukeby Lundby 3:3, dels luftledningarna väster om ett gravfält och ett stensträngssystem (RAÄ 21 och 126) på fastigheten Skrukeby- Hageby 3:1.

Schaktkontroll vid Skvällinge

Efter besiktningen gjordes även bedömningen att det förelåg risk att schaktningen för den nya markkabeln inom fastigheten Skvällinge 1:1, intill RAÄ 7, skulle beröra

fornlämningar. För att skydda gravfältet RAÄ 7:1, som ligger i en beteshage, ändrades kabelsträckningen delvis och drogs istället längs med en liten markväg öster om hagen. I anslutning till ledningen skulle en ny transformatorstation uppföras. Grävningen för grunden till den samt schaktningen i anslutande hagmark åt sydöst, ner mot en åker utfördes under antikvarisk kontroll (fig 4). Den kontrollerade sträckningen samt påträffade anläggningar mättes in med GPS.

Schaktet i hagmarken var ca 0,3 m brett och ca 0,6 m djupt, och grävdes till största delen intill ett redan befintligt elkabelschakt. Den nedre, södra delen av hagmarken var nyligen övergiven åker, vilket också syntes tydligt i profilen (fig 6 och 7; bilaga). I den nordvästra delen av hagmarken var en större ansamling av röjningssten (fig 8) belägen. Även mindre röjningsrösen finns i hagmarken.

Två anläggningar påträffades i schaktet, två möjliga härdar (A1 och A2). Från A2 togs ett kolprov för ¹⁴C-analys, vilket resulterade i en datering till 220 e Kr – 330 e Kr (1 sigma, Ua-41947), d v s yngre romersk järnålder.

Dateringen indikerar att Skvällinge by kan ha en över 1 700 år gammal kontinuitet som boplatz och jordbruksmark. En rektifiering av storskifteskartan från 1761 för Skvällinge visar att gravfältet ligger förhållandevis centralt på en höjd, intill bytomten. Tillsammans med gravformerna, som är typiska för yngre järnålder, talar det för att det rör sig om ett bygravfält för Skvällinge, den by som senare under 1300-talet omnämns i källorna. Men redan innan bygravfältet anlades bör marken ha brukats på platsen, vilket stensträngen och dateringen av härden pekar på. Själva ortsnamnet Skvällinge kan härstamma från samma tid som härden. Enligt ortnamnsforskaren Gösta Franzén anses de flesta -ingenamnen ha tillkommit under äldre järnålder och folkvandringstid. Namnet har sitt ursprung i -ingar eller -ungar, d v s benämning på dem som bebodde platsen (Franzén 1982:31,35)

Schaktning intill stensträngar vid Hageby

Även vid gården Hageby fanns det risk att kabelschaktet skulle skada fornlämningar. Alldeles norr om gården skulle den tänkta ledningsdragningen dras på den östra sidan av landsvägen, omedelbart intill de två stensträngarna RAÄ 46:2 – 3 inom fastigheten Skrukeby-Hageby 3:1. Efter diskussioner med exploatören och länsstyrelsens handläggare, bestämdes att schaktet skulle läggas i vägkanten, utanför hagmarken. Schaktningen utfördes dock innanför stängslet i hagen, vilket uppmärksammades av undertecknad vid en senare besiktning. Länsstyrelsens handläggare Malin Backman och undertecknad gjorde därför en efterbesiktning av sträckan. Schaktet var då igenlagt, och vi kunde endast konstatera att schaktningen hade gått mycket nära stensträngarna, men att det var omöjligt att avgöra om de hade skadats. I schaktytan, både invid RAÄ 46:2 och RAÄ 46:3 låg det större stenar, ca 0,5 m till 1,0 m stora, vilka kan härröra från stensträngarna (se fig 12 och 13). Schaktet i hagmarken mättes in med GPS (se fig. 10)

*Figur 5. Den gamla transformatorstolpen inne i bagen, intill RAÄ 7, före byte till ny transformatorstation. Mot NV.
Foto: Erika Räff, Östergötlands museum*

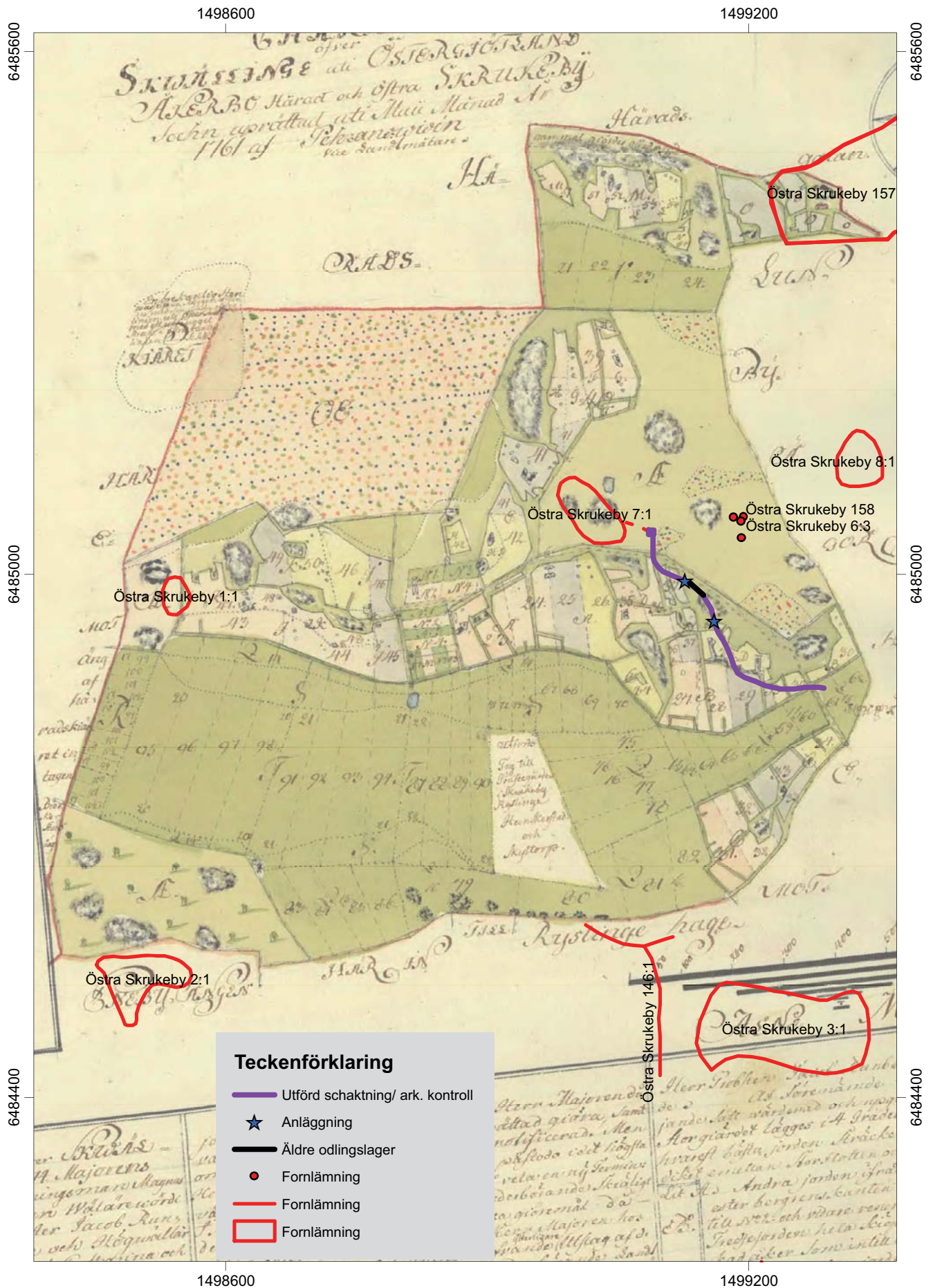
Figur 6. Översikt mot sydost över kabelschaktningen i äldre åkermark, Skvällinge 1:1. Foto: Erika Räff, Östergötlands museum

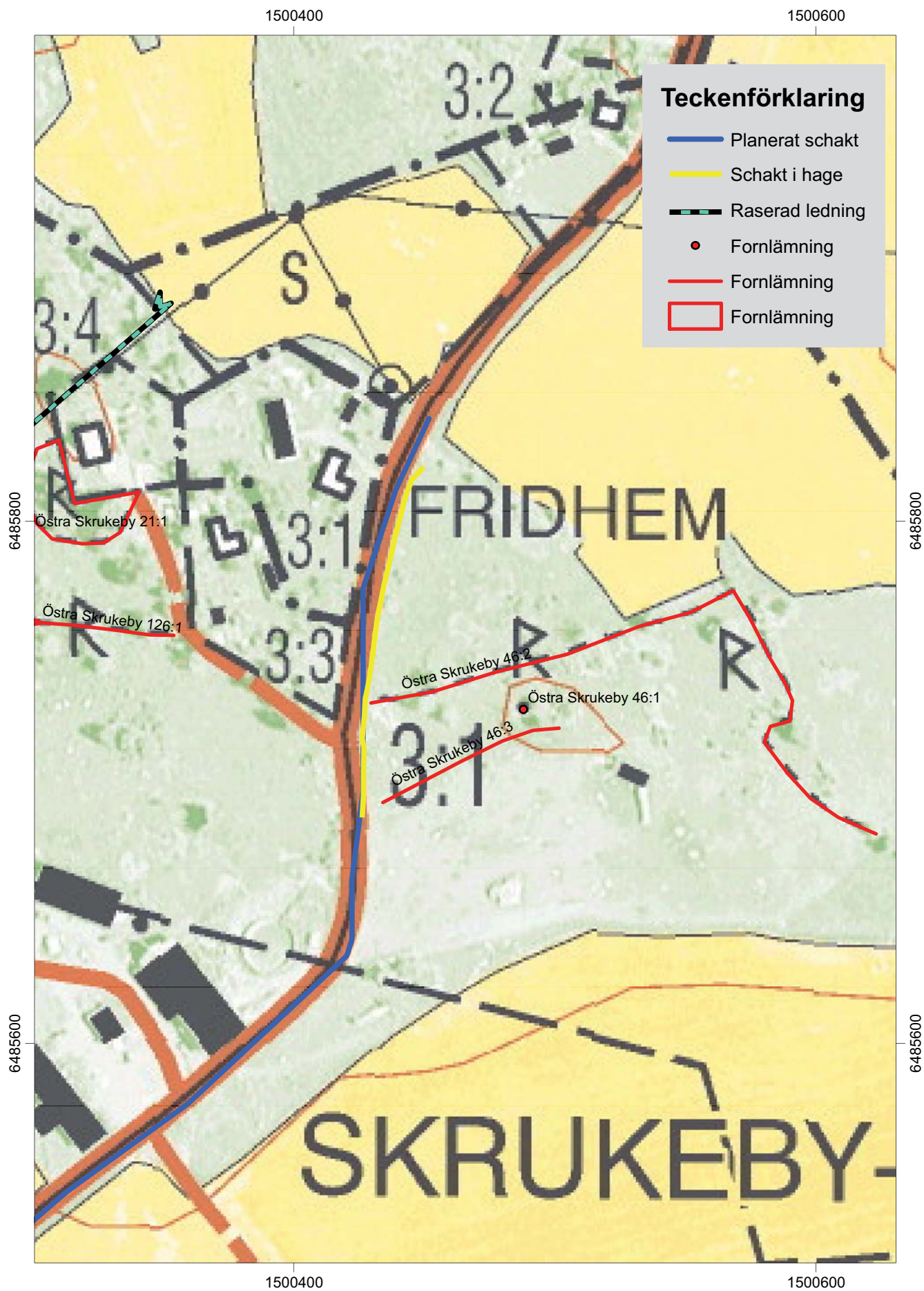
Figur 7. Översikt mot nordväst över kabelschaktningen i äldre åkermark. Skvällinge 1.1. Foto: Erika Räf, Östergötlands museum

Figur 8. I den nordvästra delen av hagmarken är en större ansamling av röjningssten belägen. Mot N. Foto: Erika Räf, Östergötlands museum

Figur 9. Storskifteskartan för Skvällinge by från 1761, här rektifierad och med fornlämningar samt grävt schakt och påträffade anläggningar markerade (J160-16:1, Lantmäteristylsens arkiv).

Figur 10: Fornlämningar och den schaktade sträckan inmätt. Skrukeby-Hageby 3:1. Skala 1:2000

Figur 11: Översikt över det igenlagda elkabelschaktet i hagmark, Skrukeby- Hageby 3:1. Mot S. Foto: Erika Räjf, Östergötlands museum

Figur 12: Det igenlagda elkabelschaktet i förgrunden, stensträngen RAÄ 46:2 och högen RAÄ 46:1 i bakgrunden. Foto: Erika Räjf, Östergötlands museum

Figur 13: Det igenlagda elkabelschaktet i förgrunden, stensträngen RAÄ 46:3 och högen RAÄ 46:1 i bakgrunden. Foto: Erika Räjf, Östergötlands museum

Referenser

Elfstrand, B. 2007. Grav, fossil odling och skärvsten.
UV Öst Rapport 2007:51. Avdelningen för arkeo-
logiska undersökningar. Riksantikvarieämbetet.

Franzén, G. 1982. Ortnamn i Östergötland. Stockholm

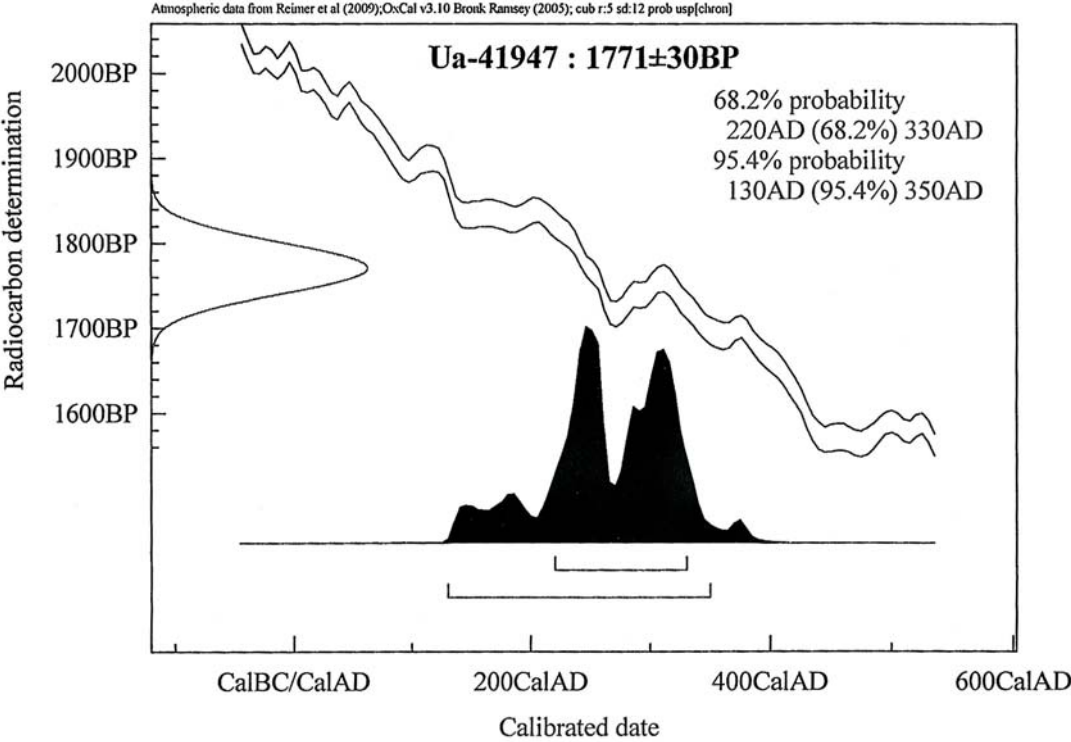
Fornminnesregistret: <http://www.fmis.raa.se/fmis/>

Lantmäteristyrelsens arkiv: J160-16:1, Östergötlands
län, Östra Skrukeby sn, Skvällinge 1, Storskifte
1761.

www.sofi.se = Ortnamnsregistret, Institutet för språk
och folkminnen

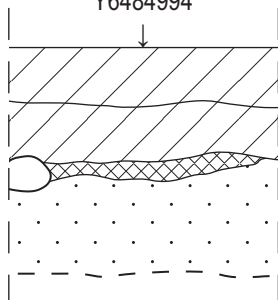
Tekniska uppgifter

Områden	Skvällinge 1:1, Skrukeby Lundby 3:3, Skrukeby Hageby 1:1 m fl
Socken	Östra Skrukeby
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnummer	RAÄ 7, 8, 21, 46, 111, 126, 144, 156, 157
Ekonomiska kartans blad	8F7j, 8G7a
Koordinatsystem	RT-90 2,5 gon V
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll
Länsstyrelsens dnr	431-1484-10
Länsstyrelsens handläggare	Malin Backman
Länsstyrelsens beslut	2010-04-22
ÖLM dnr	185/10
ÖLM projektnr	531089
Uppdragsgivare	Utsikt Nät AB
Kostnadsansvarig	Utsikt Nät AB
Projektledare	Erika Räf
Fältarbets tid	Ca 3 arbetsdagar oktober/november 2010. Efterbesiktning 2011-04-04 tillsammans med Malin Backman, Länsstyrelsen Östergötland
Totalt undersöktes	7 300 löpmeter
Fynd	Nej
Foto	Digitala
Analys	¹⁴ C-analys (Ua-41947)
Grafik	Erika Räf
Renritning	Lasse Norr
Grafisk form	Johan Levin
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2011:57 © Östergötlands museum

X1499127
Y6484994

A1, profil mot N

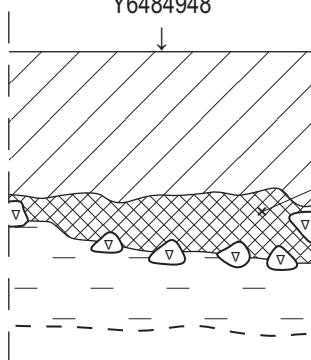
Matjord, brun sand/silt

Matjord, brun sand/silt, hårdare
Svart grusig sand med sot-/kolfragment

Grusig gul sand/silt

X1499161
Y6484948

A2, profil mot S

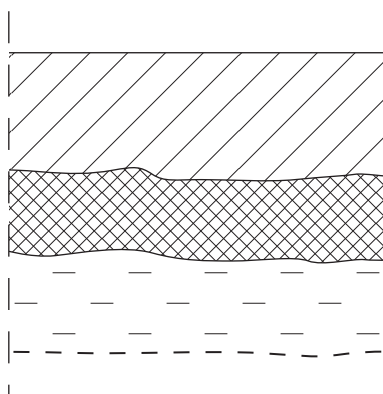
Matjord, ljusbrun lera

Kolprov

Svart sotig lera, rikligt med skärvig sten

Brun gul lera

Utsnitt ur långprofil, mot N

Matjord, brun sand/silt

Brungrå sotig lera, måttligt med skärvig sten

Grå lera

Skvällinge
Östra Skrukeby socken
Linköpings kommun, Ög

Profilritning
Skala 1:20
Dnr 185/10
2010-10-18 Erika Räf
Renritning Lasse Norr

Östergötlands museum utförde under senhösten 2010 och vintern 2011 en arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll i samband med ombyggnad av elnät i Östra Skrukeby socken, nordost om Linköping, Östergötlands län.

Sammanlagt ingick 7 300 löpmeter elledningar i exploateringen. Samtliga sträckor besiktigades och sökschaktsgrävningar utfördes inom fastigheterna Skvällinge 1:1 och Skrukeby-Hageby 3.1. Ett kolprov från en härd i Skvällinge gav en datering till yngre romersk järnålder. Dateringen indikerar att Skvällinge by kan ha en lång kontinuitet som boplatz – från romersk järnålder, yngre järnålder och medeltid, fram till dagens bebyggelse.